

Literatuur

Signalement

Milieugeschiedenis beslaat een breed terrein. Het is niet alléén de geschiedenis van pies en poep. Ook het verhaal van onze omgang met de ons omringende wereld, met het landschap, de vogels en de bloemen, valt binnen deze discipline.

De laatste jaren krijgt de geschiedenis van het milieu de aandacht die het verdient. Er verschijnen allerlei boeken en er worden op dit veelkleurige terrein veel scripties geschreven. Het milieu is 'in'. Of dit wordt vertaald in beleid en daadkracht dat is een andere vraag. Helaas moeten we constateren dat er nogal wat verdwijnt uit ons landschap, van hoog stam fruitbomen tot oude dijkvakken.

H.M. van Helvoort schreef een scriptie over eendenkooien. Wie een moderne kaart van de Langstraat bekijkt, ziet daarop nog maar weinig 'rogge-eieren', want zo ziet een eendenkooi er ongeveer uit: een plas met vier vangpijpen verscholen tussen riet en wilgen. In het waterrijke gebied ten westen van 's-Hertogenbosch werden in de zeventiende eeuw door grootgrondbezitters vele kooien aangelegd. De kooi bij Oudheusden was reeds rond 1500 aanwezig. Weinig mensen en veel water: ideaal voor de fouragerende eend en voor de elite in Den

Bosch die bij het 'vogelwijff' wild kocht. Van Helvoort schrijft over de opkomst en ondergang van de eendenkooien, de bedrijfsvoering en het verdwijnen door oorlogsgeweld en overstromingen. H.M. van Helvoort, Aan het einde van de pijp..... Een economische studie over het eendenkooibedrijf in de Oostelijke Langstraat. (Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht, 1993). Door Brabants Heem werd een boek uitgegeven over de veranderingen van het landschap in Midden- en Oost-Brabant. Vanaf de vroege middeleeuwen zijn complete nederzettingen verplaatst en oud cultuurland werd weer opgegeven. Chris de Bont beschrijft de historische geografie van een groot gebied, dat uit verschillende historisch-geografische landschappen bestaat. Omdat je over de geschiedenis van het landschap niet alleen kunt schrijven zijn bij het boek prachtige kaarten gevoegd die een beeld oproepen van voorbije landschappen. De auteur spreekt overigens al over 'de Brabantse mens' voor dat Brabant werd uitgevonden. Dat is merkwaardig! Chris de Bont, '...Al het merkwaardige in bonte afwisseling....' Een historische geografie van Midden- en Oost-Brabant (Waalre, 1993).

Hoe bedreigend de grote rivieren kunnen zijn voor have en het vege lijf hebben we begin vorige maand kunnen ervaren. Dat de geschiedenis van de waterbeheersing van grote betekenis is voor het identificeren van tendensen in de bestaande ontwikkelingen en voor het voorbereid zijn op de consequenties van toekomstige ontwikkelingen, wordt duidelijk in het boek 'Leefbaar Laagland', De aanleg van dijken, de landaanwinning, de strijd tegen verzilting, het watertekort, bochtafsnijdingen, het Brabantse overlatensysteem: het staat allemaal in dit standaardwerk dat bovendien schitterend is geïllustreerd met kaarten, foto's en prenten. Kenmerkend voor de geschiedenis van het Nederlandse deltagebied is het zich voordoen van situaties, soms voorspelbaar, soms geheel onverwacht, die een bedreiging voor het voortbestaan van het land vormden en die daarom tot grote bezorgdheid aanleiding gaven en geven. Met de voorspelbare (?) watersnood in het Rivierengebied achter de rug vraag ik mij af of de rivier'verbetering' - waardoor een snelle afvoer van steeds meer hemelwater en een snel transport van goederen over water werd gerealiseerd, maar ook de paai- gronden voor de zalm verduwen - echt een verandering ten goede is. Vraagt het niet om problemen wanneer een ontzaglijke watervloed in gekanaliseerde rivieren

geperst wordt? Het boek wordt besloten met de volgende zinsnede: 'De geschiedenis leert dat ervaringen met zeldzame gebeurtenissen niet of slecht overdraagbaar zijn en dat men na één of twee generaties geneigd is een ramp te vergeten of de realiteit daarvan te negeren wanneer er zich andere urgente problemen voordoen'. Waarvan acte! G.P. van de Ven e.a. Leefbaar laagland. Geschiedenis van de waterbeheersing en landaanwinning in Nederland (Utrecht, 1993). Vijf overstromingsrampen tussen Nijmegen en Loevestein zijn het onderwerp van studie geweest van Anneke Driessen. Een van de uitgangspunten van haar studie zijn de bestuurlijke maatregelen die genomen werden naar aanleiding van de circa 30 dijkbreuken en overstromingen in het gebied tussen Maas en Waal in de periode 1780-1810. In dit proefschrift worden de oorzaken van de dijkbreuken geanalyseerd, daarnaast komen het herstel van de geleden schade, de hulpverlening en het optreden van de overheid aan de orde. Het is volgens de auteur niet verstandig conclusies te trekken uit de gebeurtenissen van toen voor het beleid ten aanzien van de dijkverzwaring. A.M.A.J. Driessen, Watersnood tussen Maas en Waal. Overstromingsrampen in het rivierengebied tussen 1780 en 1810 (Zutphen, 1994). Tot slot een boek waarin op overzichtelijke manier een

aanzet wordt gegeven tot een 'ecologische geschiedenis van Nederland'. De auteurs trekken voorlopige conclusies uit de onderzoeken die reeds gedaan werden op het terrein van de geschiedenis van het milieu. Het stedelijk milieu komt aan de orde, de visserij en de visstand en de verarming van de natuur. J.L. van Zanden, hoogleraar economisch-sociale geschiedenis en vogelaar schetst het komen en gaan van vogels. De aalscholver duikt en zwemt in de singels van Zaltbommel. En dat deed deze vogel nog niet aan het begin van deze eeuw. De aalscholver werd vervolgd omdat hij grote schade toebrengt aan de palingvisserij. De populatie neemt nu weer snel toe. De ijsvogel daarentegen zieltoogt: het water is vies, behalve bij mij in de achtertuin. Daar zat deze prachtige vogel op de schutting, in december, loerend naar de stekelbaarsjes. De natuur is verarmd in legio regio's. De auteurs menen dat dit niet altijd het gevolg is van de toenemende bevolking en de groei van de economie. Ze zien voorlopig echter geen einde komen aan de decimering van de das, kwak en ortolaan. Maar waarom verdwijnt de ene soort en neemt de andere toe? J.L. van Zanden en S.W. Verstegen, De groene geschiedenis van Nederland (Utrecht, 1993)

Aart Vos ■